

УДК 78.071.2:17.024(045)

DOI 10.34142/27091805.2021.2.02.01

© Діте Людмила Анатоліївна

старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,

Харків, Україна

email: diteya7778@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-5251-3583>

ВПЛИВ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СВІДОМОСТІ НА ВИКОНАВСЬКУ ВИРАЗНІСТЬ МУЗИЧНОГО ТВОРУ

У статті, на основі філософської, музикознавчої, психолого-педагогічної літератури розкрити залежність виразності у виконанні музичних творів від еволюційних закономірностей розвитку музичного мистецтва, свідомості та духовного світогляду самого виконавця. Методи та методологія базуються на аналізі та систематизації наукової інформації щодо еволюційних процесів, що відбуваються у світі, музичному мистецтві та їх впливі на свідомість музиканта-виконавця, його виконавської майстерності. Наукова новизна статті полягає в тому, що засадах філософських концепцій визначено залежність виразності виконавця-музиканта, звуку музичного твору від його власної духовної субстанції

Результати. У статті розглянуто проблеми музичного виконавства, певні закономірності щодо презентації музичних творів сформовані різними виконавськими епохами, які затверджували далеко не однозначне бачення питання сутності виразності виконавця. Акцентовано, що еволюційні процеси, що відбуваються у людській свідомості закономірно впливають на еволюцію композиторського мислення та виразність виконання музиканта. Виявлено, що в умовах сучасності, коли змінюється уявлення про природу людини, яка розглядається більше як вібраційна сутність, ніж як фізична, в розуміння виконавської виразності привносяться нові грані осмислення. Зазначено про те, що досягаючи рівня високочастотних вібрацій, виконавець вже здатний відобразити синтез двох світів – проявленого та не проявленого, отримуючи можливість розкрити особисту виразність, як зовнішній прояв висловлення душі.

Наголошено на значущості музичної інтонації, яка виступає найвищим проявом виразності музичного виконання, розкриває онтологічний образ музиканта. Отже, з огляду на те, що музичний звук породжується духовною основою буття свого виконавця, важливим є досягнення власної глибини у втіленні звуку.

Ключові слова: виконавська виразність, свідомість, вібрації, усвідомлене творіння

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Проблематика музичного виконавства завжди знаходила широкий відгук в області наукових досліджень і на сьогоднішній момент її актуальність також залишається безперечною. Виконавство визначається як практично-духовна активність особи, отже, і виконавське мистецтво безпосередньо пов'язане зі свідомістю музиканта. І зміна останнього, з точки зору еволюційних процесів розширення людської свідомості, привно-

сить певну динаміку, як в сферу виконання, так і усього мистецтва в цілому.

Сьогоднішній час орієнтує нас на новий підхід до виховання виконавця з урахуванням усіх складових людської природи. А вона представлена не лише досить розвиненим білково-нуклеїновим комплексом, але і багатофункціональною енергетичною системою. Сучасні знання розглядають людину в якості вібраційної суті, яка створює певні випромінювання в найрізноманітніших частотних діапазонах. Вібраційна

основа проявляється в людині в значно більшому ступені, ніж фізична. Така точка зору учених наштовхує на думку про те, що звучання, відтворне виконавцем, багато в чому обумовлене його частотними характеристиками.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури дозволяє визнати, що проблема музичного виконавства та його засобів досліджувалася у мистецтвознавчому (Асаф'єв (1971), Лащенко (2007), Назайкінський (2003), Чередніченко (1988), Шевченко (2020), Яворський (1987) та ін.) та психолого-педагогічному (Бочкар'єв (2008), Моїсєєва (2012), Падалка (2007), Рудницька (2002), Цюряк (2017), Щолокова (2018) аспектах. Генеза виконавського мистецтва виявляє певні закономірності, що формуються різними виконавськими епохами, у рамках яких затверджується далеко не однозначне уявлення про виразність виконавця. Для однієї епохи ідея музичної виразності пов'язується зі свободою артистичного самовираження, коли виконання вибудовується в традиціях особово-імпровізаційного сприйняття музичного тексту. У рамках іншої епохи виконавська виразність визначається точними стильовими нормами твору, що породжує у виконавській естетиці мистецтво інтерпретації тексту. І тоді вже особиста виразність підкоряється інтелектуальним критеріям стильового виконання, і, як наслідок, у виконавській практиці виявляється покоління виконавців-інтелектуалів. Таке раціональне сприйняття обумовлене еволюційними закономірностями, що підводять людство до пріоритетності інтелектуально-логічної фази його розвитку, коли розширюються можливості розумового потенціалу, і розум сходить до вершин значущості. З процесом еволюції людської свідомості простежуються і закономірності еволюції композиторського мислення. Так в творчості окремих композиторів ХХ століття використовувався вкрай раціоналістичний вид композиторської техніки – серіалізм. Аналогічний принцип простежується і в області музичної освіти: виконавський досвід, що формується крізь призму чуттєвого сприйняття, виходить на рівень необхідності теоретичного обґрунтування.

Формулювання цілей та завдань статті.

Мета статті – позначити залежність виконавської виразності музиканта від еволюційних закономірностей розвитку музичного мистецтва та духовного світогляду самого виконавця.

Вклад основного матеріалу. Виразність, у своєму зовнішньому прояві, виступає як мис-

тецтво тонкого нюансування в динаміці, агогії, артикуляції і тощо. Їй, звичайно ж, визначено своє місце у сфері виконання. Але виразність не вичерпується зовнішньою стороною, а має внутрішній зміст і знаходиться в постійному перетворенні. Виконавець, передусім, повинен керуватися цією внутрішньою складовою, виток якої є виразність самої людини, її природи. На сучасному етапі деякі з даних у сфері науки такі значні, що вказують на радикальну ревізію розуміння людської природи. С. Гроф стверджує, що прийшов час нового психологічного напрямку, який визнає значущість духовних вимірів психіки (Гроф (2002)). Концепції «розуму, що містить в мозку», учений протиставляє альтернативи, запропоновані холономічним мисленням. Представники сучасної парадигми переконані, що людство у своєму еволюційному розвитку переживає квантовий стрибок. Планетарне існування при кожному стрибку дає «розконсервацію» певній частині генетичного коду або програми, що визначає якісно новий рівень можливостей людини і возносить її на більш високий ступінь буття. Така зміна супроводжується і зрушенням точки зору, у зв'язку з чим змінюється та базова картина природи речей, яку ми несемо в собі.

Виходячи з вібраційної першооснови усього сущого, а значить і людини, не можна не брати до уваги, при розгляді проблеми виконавської виразності, спектр вібраційних характеристик виконавця. Як досить важливий елемент, представлений множинною варіантністю, він знаходиться у взаємозв'язку з рівневим показником свідомості. Виходячи на високочастотні вібрації, людина більшою мірою здатна відбити синтез двох світів (проявленого і не проявленого), у зв'язку з чим і набути можливості розкриття особової виразності, як зовнішнього прояву висловлювання душі, свого духовного стану (Бесєдіна, 2009, с. 57).

Найвищим проявом виразності виступає інтонація, що містить в собі безмежний світ почуттів, емоцій, думок. Л. Бесєдіна розглядає інтонацію як онтологічний образ людини, впродовж життя того, що набуває свого прояву. «Людина приходить в цей світ єдиною, загальною для усіх інтонацією, усе життя віддає тому, щоб набути своєї і з нею покинути цей світ» (Бесєдіна, 2009, с. 61). Інтонація дозволяє розкрити усю сукупність психофізіологічних властивостей, виступаючи як деяке осереддя усіх виразно-сміслових начал в людині і в мистецтві. Важко не погодитися з А. Ла-

щенком, який відмічає, що звук – це не лише акустичний результат фонації (Лащенко (2007)). Якщо на властивості звучання голосу впливають навіть власні думки, як відмічає Т. Эндрюс, то можна дійти висновку, що голос відбиває якість життя людини (Эндрюс (2004)).

Проблема виразності – це по суті проблема усвідомлення істинних завдань виконання, та і осмислення музичного мистецтва в цілому. Наслідуючи сучасні перетворення, недостатньо йти шляхом сталих представлень і знань. Абсолютно очевидно, що більшою мірою ми орієнтуємося на досвід найближчих до нас відрізків часів, і, як відмічає С. Казачков, «їх гаряча лава – робить на наше покоління безпосередній, сильний вплив. А ось глибинні традиції втрачають свій контур в тимчасовому потоці» (Казачков, 1998, с. 48).

Досліджуючи історичний період, що втілює стик двох культур – християнську і дохристиянську, науковці розкривають, зафіксовану давнім літописом, квінтесенцію співацького мистецтва. Вона визначається як «премудрість, яка співається». У древніх була величезна віра в чудодійну силу співів. Це свідчить про силу знань і можливостей людини. Але із затвердженням християнства відбувається переосмислення, що, у свою чергу, зміщує і акценти в розумінні світоустрою. Володіння істинною мудрістю відводиться Богові, а людині залишається тільки оспівувати Творця. Звідси і засадниче положення давньослов'янської естетики про мистецтво як премудрість, як про роцтво, а піснетворчість як пророк поступається місцем світосприйняттю, яке позбавляє людину можливості побачити Творця в собі. Тисячі років людство було закрите від усвідомлення істинної природи власної сили і природженої здатності брати участь в акті творіння світу. Та реальність, яку нам належить пізнати, вже виявляє усе мен-

ше стабільності, тим самим спонукаючи людство пробудитися і замислитися серйозно над тим, що ж відбувається. Саме на пробудження різної свідомості до набагато глибшого переживання власного буття спрямований потужний коливальний процес зміни космічної енергії (Донсков (2011)). Можливо, похитнеться і переконаність, яка покоїться на багаторічній практиці, що вища і кінцева мета будь-якого художнього твору полягає в передачі відношення до навколишнього світу, пов'язаного з розкриттям системи емоцій, ідей, а також чуттєвих ознак цього світу.

У другій половині ХХ століття музичний техніцизм, що набирає силу, виступав одним з головних чинників, що відводять виконавця від основного предмета його професійної спрямованості – звуку. Все більше актуалізувалася традиція пасивного сприйняття. У даному контексті, звичайно ж, не представлялося можливим і розуміння визначення людини в якості складної звукової системи – звучного мікрокосму. Але, як важливо для виконавця спрямуватися у напрямі досягнення своєї глибини, втіленої в звуці. Адже музичний звук породжується духовною субстанцією свого творця. Як підкреслює Л. Беседіна, він є виключно особовою категорією, обумовленою «таємним союзом звуку і духу» (Беседіна, 2009, с. 114).

Висновки. Виконавцеві необхідно узяти відповідальність за якість свого життя, самоудосконалюватися, розширюючи світосприйняття і привносячи усвідомленість до процесу творіння себе і свого простору. В умовах сучасності це вже розглядається як невід'ємна складова його професійної підготовки. Тільки та свідомість, яка спрямована на усвідомлене творіння Світу, здатна розширити форми соціального функціонування виконавського мистецтва, виводячи його на новий рівень виразності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Асаф'єв, Б.В., (1997). *Музыкальная форма как процесс*. Москва, Музыка, 373 с. <https://hor.by/2009/12/asafiev/>
- Беседина, Л. (2009). К не темперированной истине музыканта. *Введение в философию музыканта-исполнителя*.
- Бочкарёв, Л. (2008). *Психология музыкальной деятельности*. Москва, 228с. http://library.lgaki.info:404/2019/Бочкарев_Психол_муз_деят-ти.pdf
- Гроф, С. (2002). Психология будущего. 464 с. http://loveread.ec/read_book.php?id=52670&p=1
- Діте, Л. А. (2015). Мировоззренческий аспект как ведущая составляющая профессионализма хормейстера. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (32), 70-80. <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3101>
- Донсков, Д. (2011). *Чудесный целительный биорезонанс магнетизма Вселенной*. Харьков, 356 с. <https://platfor.ma/magazine/quiz-sq/podarki-poroshenku/ne-dostallos/monografiya/>
- Жайворонок, Н. (2006). Музичне виконавство як феномен музичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» Київ, 19 с. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2559?show=full&locale-attribute=uk>
- Казачков, С. (1998). *Дирижер хора – артист и педагог*. Казань, 307 с. https://books.google.com.ua/books/about/Дирижер_хора.html?id=MFUUAQAIAAJ&redir_esc=y
- Лащенко, А. (2007). *З історії київської хорової школи*. Київ, Музична Україна, 197 с.
- Лебедько, В. (2003). *Магия в профессии и творчестве*. С.-Петербург, 120 с. <http://sannyasa.narod.ru/magprof/index.htm>
- Моїсєєва. (2012). Музичне виконавство: сутність, методологія, практика. *Сучасна музика в сучасному світі: Збірник наукових праць*, 74–76. <http://eprints.zu.edu.ua/9076/1/Moiseeva.pdf>
- Назайкинський, Е. (2003). Стиль и жанр в музыке. Москва, 248 с. <http://aperoock.ucoz.ru/load/20-1-0-3081>
- Падалка, Г. (2007). Педагогіка мистецтва як напрям наукового пізнання. *Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти., (4(9), 7–11.
- Рудницька, О. (2002). *Педагогіка: загальна та мистецька*. Тернопіль, 360 с.
- Цюряк, І. О., Захаржевська, Ю.Р. (2017). Специфічні особливості виконання хорової музики епохи ренесансу сучасними співаками. *Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції: збірник наукових праць / за заг. редакцією І. В. Баладинської, Н. Є. Колесник*. с. 178-184. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/26813>
- Чередниченко. (1988). Композиция и интерпретация: три среза проблемы. *Музыкальное исполнительство и современность*, (1), 43–68.
- Шевченко, Л. (2020). Сакральні витоки інструментальної множинності музичного виконавства як науки піаністичної гри. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство., (43), 163–168. <http://dx.doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207646>
- Щолокова, О. (2018). Основні тенденції фортепіанної підготовки педагога музиканта у вищих мистецьких закладах освіти. *Topical issues of education*. Lisbon, Portugal, 205-219. <http://surl.li/kdavs>
- Эндрюс, Т. (2004). *Сакральные звуки*. СПб. Будущее Земли, 240с.
- Яворский, Б. (1987). *Избранные труды*. Москва, Советский композитор, Ч. 1., 336 с.

REFERENCE

Asaf'yev, B.V., (1997). *Muzykal'naya forma kak protsess* [Musical form as a process]. Moskva, Muzyka, 373 s. <https://hor.by/2009/12/asafiev/> [in Russian]

Besedina, L. (2009). *K ne temperirovannoy istine muzykanta* [To the untempered truth of the musician]. Vvedeniye v filosofiyu muzykanta-ispolnitelya. [in Russian]

Bochkarov, L. (2008). *Psikhologiya muzykal'noy deyatel'nosti* [Psychology of musical activity]. Moskva, 228s. http://library.lgaki.info:404/2019/Bochkarev_Psikhol_muz_deyat-ti.pdf [in Russian]

Grof, S. (2002). *Psikhologiya budushchego* [Psychology of the future]. 464 s. http://loveread.ec/read_book.php?id=52670&p=1 [in Russian]

Dite, L. A. (2015). Mirovozzrencheskiy aspekt kak vedushchaya sostavlyayushchaya professionalizma khormeystera [The ideological aspect as a leading component of the choirmaster's professionalism]. *Naukovi zapiski kafedri pedagogiki*, (32), 70-80. <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3101> [in Russian]

Donskov, D. (2011). *Chudesnyy tselitel'nyy biorezonans magnetizma Vselennoy* [Wonderful healing bio-resonance of the magnetism of the Universe]. Khar'kov, 356 s. <https://platfor.ma/magazine/quiz-sq/podarki-poroshenku/ne-dostallos/monografiya/> [in Russian]

Zhayvoronok, N. (2006). Muzichne vikonavstvo yak fenomen muzichnoi kul'turi [Musical Vikonavstvo as a Phenomenon of Musical Culture: Abstract of the thesis] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stup. kand. mistetstvoznavstva : spets. 17.00.01 «Teoriya ta istoriya kul'turi» Kiiiv, 19 s. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2559?show=full&locale-attribute=uk> [in Ukrainian]

Kazachkov, S. (1998). *Dirizher khora – artist i pedagog* [The conductor of the choir is an artist and teacher]. Kazan', 307 s. https://books.google.com.ua/books/about/Dirizher_khora.html?id=MFUUAQAIAAJ&redir_esc=y [in Russian]

Lashchenko, A. (2007). *Z istorii kiivs'koi khorovoi shkoli* [From the history of the Kiev choir school]. Kiiiv, Muzichna Ukraina, 197 s. [in Ukrainian]

Lebed'ko, V. (2003). *Magiya v professii i tvorchestve* [Magic in the profession and creativity]. S.-Peterburg, 120 s. <http://sannyasa.narod.ru/magprof/index.htm> [in Russian]

Moiseeva. (2012). Muzichne vikonavstvo: sutnist', metodologiya, praktika [Music vikonavstvo: essence, methodology, practice]. *Suchasna muzika v suchasnomu sviti: Zbirnik naukovikh prats'*, 74–76. <http://eprints.zu.edu.ua/9076/1/Moiseeva.pdf> [in Ukrainian]

Nazaykinskiy, Ye. (2003). *Stil' i zhanr v muzyke* [Style and genre in music]. Moskva, 248 s. <http://aperock.ucoz.ru/load/20-1-0-3081> [in Russian]

Padalka, G. (2007). Pedagogika mistetstva yak napryam naukovogo piznannya [The pedagogy of science is like a direct scientific knowledge]. *Naukoviy chasopis NPU im. M.P.Dragomanova*. Seriya 14. Teoriya i metodika mistets'koi osviti., (4(9), 7–11. [in Ukrainian]

Rudnits'ka, O. (2002). *Pedagogika: zagal'na ta mistets'ka* [Pedagogy: that mystetsky is a wild one]. Ternopil', 360 s.

Tsyuryak, I. O., Zakhazhevs'ka, Yu.R. (2017). Spetsifichni osoblivosti vikonannya khorovoi muziki yepokhi renesansu suchasnymi spivakami [Specific features of the choir music of the renaissance epoch with contemporary performances]. *Mistet's'ka osvita: problemi i perspektivi rozvitku v konteksti evropeys'koi integratsii: zbirnik naukovikh prats' / za zag. redaktsieyu I. V. Baladins'koi, N. E. Kolesnik*. s. 178-184. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/26813> [in Ukrainian]

Cherednichenko. (1988). Kompozitsiya i interpretatsiya: tri sreza problemy [Composition and interpretation: three sections of the problem]. *Muzykal'noye ispolnitel'stvo i sovremennost'*, (1), 43–68. [in Russian]

Shevchenko, L. (2020). Sakral'ni vitoki instrumental'noi mnozhinnosti muzichnogo vikonavstva yak nauki

pianistichnoi gri [Sacred coils of the instrumental multiplicity of musical viconavity as a science of pianistry]. *Visnik KNUKiM. Seriya: Mistetstvoznavstvo*, (43), 163–168. <http://dx.doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207646> [in Ukrainian]

Shcholokova, O. (2018). Osnovni tendentsii fortepiannoi pidgotovki pedagoga muzikanta u vishchikh mistets'kikh zakladakh osviti [The main trends in the piano training of a musician teacher in the greater mystical foundations of education]. *Topical issues of education*. Lisbon, Portugal, 205-219. <http://surl.li/kdavs> [in Ukrainian]

Endryus, T. (2004). *Sakral'nyye zvuki* [Sacred sounds]. SPb. Budushcheye Zemli, 240s. [in Russian]

Yavorskiy, B. (1987). *Izbrannyye trudy* [Selected works]. Moskva, Sovetskiy kompozitor, CH. 1., 336 s. [in Russian]

Надійшла до редакції / Received: 22.08.21
Рекомендовано до друку / Accepted: 29.09.2021

DOI 10.34142/27091805.2021.2.02.01

© *Liudmyla Dite*

Senior Lecturer (Department of vocal and choral teacher training)

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council:

Kharkiv, Ukraine

email: diteya7778@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5251-3583>

THE INFLUENCE OF EVOLUTIONARY PROCESSES OF CONSCIOUSNESS ON THE PERFORMANCE EXPRESSIVENESS OF A MUSICAL WORK

The purpose of the article. Based on the philosophical, musicological, psychological and pedagogical literature, to reveal the dependence of expressiveness in the performance of musical works on the evolutionary patterns of development of musical art, consciousness and spiritual outlook of the performer himself.

The methods and methodology are based on the analysis and systematization of scientific information on the evolutionary processes taking place in the world, musical art and their impact on the consciousness of the performing musician and his/her performance skills.

The **scientific novelty** of the article lies in the fact that the dependence of the expressiveness of the performing musician, the sound of the musical work on his own spiritual substance is determined on the basis of philosophical concepts.

Results. The article deals with the problems of musical performance, certain regularities in the presentation of musical works formed by different performing eras, which affirmed a far from unambiguous vision of the essence of the performer's expressiveness. It is emphasized that the evolutionary processes taking place in human consciousness naturally affect the evolution of composer's thinking and the expressiveness of a musician's performance. It is revealed that in the conditions of modernity, when the idea of human nature is changing, which is considered more as a vibrational entity than as a physical one, new facets of understanding are introduced into the understanding of performing expressiveness.

It is noted that by reaching the level of high-frequency vibrations, the performer is already able to reflect the synthesis of two worlds - manifested and unmanifested, getting the opportunity to reveal personal expressiveness as an external manifestation of the expression of the soul.

The significance of musical intonation is emphasized, which is the highest manifestation of the expressiveness of musical performance, reveals the ontological image of the musician. Thus, given that the musical sound is generated by the spiritual basis of the existence of its performer, it is important to achieve one's own depth in the embodiment of sound.

Keywords: performing expressiveness, consciousness, vibrations, conscious creation.